

Eer je vader en je moeder

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Gelezen:

lezing: Exodus 20, 1-17

lezing: Lucas 2, 41-52

Gemeente van Jezus Christus,

Wat is de bedoeling van het vijfde woord: eer je vader en je moeder? Gaat het om gehoorzaamheid? Om respect? Gaat het om trouw, loyaliteit? Om zorgzaamheid?

Er zijn een paar plekken in de bijbel waar het omgekeerde, het tegenovergestelde van eren aan de orde is. Zo staat er in Leviticus 20,9: 'Wie zijn vader en moeder vervloekt, zal de dood sterven.' Iets dergelijks staat er in het Spreukenboek: 'Wie zijn vader en moeder verwenst, diens lamp wordt gedoofd.' Eren zou dan dus het omgekeerde van vervloeken of verwensen zijn. Het zou betekenen: je ouders zegenen, al het goede toewensen.

Iets anders is er aan de orde in het boek Ezechiël. In hoofdstuk 22 laat de profeet zich zeer afkeurend uit over wat er in Jeruzalem gebeurt. Hij zegt: 'Kinderen hebben er hun vader en moeder veracht, vreemdelingen zijn er uitgebuit, weduwen en wezen zijn er onrechtvaardig behandeld.' In deze tekst worden vaders en moeders in één adem genoemd met de meest kwetsbaren in de toenmalige samenleving: vreemdelingen zonder huis, weduwen en wezen. Je ouders eren zou in dit geval dus heel praktisch betekenen: zorgen voor vaders en moeders die oud en kwetsbaar zijn geworden.

Het Hebreeuwse woord dat wij met 'eren' vertalen, betekent eigenlijk 'zwaar doen zijn', aan iets of iemand 'gewicht hechten', iemand 'gewicht in de schaal doen leggen'. De relatie en de omgang met onze ouders is dus iets gewichtigs, zegt het vijfde woord. Daar moeten we niet te licht over denken.

Volgens de Hongaars-Amerikaanse familietherapeut Nagy (Ivan Boszormenyi-Nagy, 1920-2007), de grondlegger van de contextuele therapie, leeft er tussen mensen een onuitgesproken gevoel voor wat eerlijk is in menselijke verhoudingen. In nauwe relaties, zoals tussen ouders en kinderen, of tussen geliefden, wordt er voortdurend gezocht naar een balans tussen geven en ontvangen. Ouders geven, als het goed is, heel veel aan hun opgroeiende kinderen: verzorging en aandacht en liefde. En kinderen geven heel veel terug. Het grootste geschenk dat kleine kinderen hun ouders geven is vertrouwen. En al op heel jonge leeftijd geven kinderen ook door hulpvaardig of zorgzaam te zijn jegens de ouders. Veel ouders zullen dat herkennen.

Kinderen geven ook door op te groeien, zich te ontwikkelen, groot te worden. Als het goed is, is er zo een zeker evenwicht tussen het geven en ontvangen van ouders en kinderen.

Hoe is dat, als kinderen volwassen zijn geworden? De meeste kinderen vinden het vanzelfsprekend om zorg te geven aan hun oud geworden ouders - hoewel het een enorm gepuzzel en georganiseer kan zijn, wanneer er veel mantelzorg nodig is. Maar belangrijker wellicht dan dit rechtstreekse teruggeven van zorg, is het indirecte teruggeven, namelijk door te gaan zorgen voor de volgende generatie en zich in te zetten voor de samenleving en de toekomst van de samenleving. Volgens Nagy is dit indirecte geven een belangrijke vorm van iets teruggeven aan de ouders. En de ouders op hun beurt hebben hun volwassen kinderen een groot geschenk te geven, namelijk hun zegen. Hun zegen, dat wil zeggen: erkenning van de eigen weg die kinderen mogen gaan en het vertrouwen dat kinderen het op hun manier goed zullen doen.

Je vader en moeder eren betekent volgens deze zienswijze dus: je ouders op gepast wijze teruggeven, rechtstreeks of indirect, wat je van hen ontvangen hebt.

Maar wat, als je heel weinig van je ouders hebt gekregen? Of als je ouders veel te veel van jou hebben gevraagd? Of als je ouders je juist geen gelegenheid gaven om zelf te geven, je het recht om te geven ontzegden? Of wat, als geven problematisch is vanwege een loyaliteitsconflict - wanneer geven aan de ene ouder kwetsen van de andere ouder betekent? Of wat, wanneer je niet geven mag, niet betekenisvol mag zijn op jouw eigen manier? Kinderen die hun ouders niet kunnen eren, kinderen die hun ouders minachten, die lijden daaronder, volgens Nagy. Niet alleen vanwege het leed dat er de oorzaak van is, verwaarlozing, vechtscheiding of wat dan ook. Maar ook omdat ieder kind diep in zijn hart zijn ouders eren wil, zo trouw, zo loyaal zijn kinderen aan hun ouders. Je als volwassen kind verdiepen in de omstandigheden waaronder je ouders het gezin draaiend moesten houden en ook de omstandigheden waaronder je ouders zelf zijn opgegroeid, kan maken dat er toch ook begrip voor de ouders ontstaat. En begrip opbrengen kan ook een vorm van eren zijn. Verder benadrukt Nagy hoe belangrijk het kan zijn om te erkennen wat er wél goed was. Wat voor waardevols je wél van je ouders hebt gekregen. Ook zo'n erkenning is een vorm van eren.

De tien geboden, zo vertelt het verhaal, zijn opgeschreven op twee stenen platen (ze zijn erin gegrift). De ene plaat, met de eerste vijf woorden, zou over de verhouding tot God gaan. De andere plaat, met het zesde tot en met het tiende gebod, zou gaan over een goede omgang van mensen met elkaar. Het vijfde woord, over het eren van je ouders, hoort dus tot de geboden die betrekking hebben op de omgang met de Eeuwige, onze God.

Waarom staat het woord over het eren van je ouders niet op die andere plaat, waar het gaat om goede, menswaardige verhoudingen? Daar is veel over nagedacht en bij het zoeken naar de zin hiervan worden er vaak twee dingen genoemd.

Allereerst dat de verhouding tot je ouders de basis is van een mogelijke verhouding tot God. In de omgang met hun ouders leren kinderen wat vertrouwen is en dat er belangrijke anderen zijn die te vertrouwen zijn, aan wie je vertrouwen kunt schenken. Zo'n beetje de állerbelangrijkste ervaring in je leven! Geloven is vertrouwen schenken. Vertrouwen schenken aan een God die je betrouwbaar acht. Daarom is het ook zo erg, wanneer het vertrouwen van kinderen door hun ouders beschaamd wordt en kinderen hun ouders niet kunnen eren. Dan is niet alleen het beeld van God als hemelse Vader of liefdevolle Moeder problematisch, dan is vertrouwen sowieso iets heel moeilijks geworden.

In de tweede plaats wordt er, als het gaat om de vraag: waarom hoort het eren van de ouders bij de geboden over de verhouding tot God, vaak op gewezen dat ouders een grote rol spelen in het doorgeven van de verhalen over God en mensen. In de boeken van het Oude Testament wordt er voor dit doorgeven een grote verantwoordelijkheid bij de ouders gelegd. Denk aan wat er in Deuteronomium 6 staat:

Wanneer uw kinderen u later vragen: 'Wat betekenen al die bepalingen en wetten en regels, die de HEER onze God u heeft voorgehouden?' geeft dan dit antwoord: "Wij waren in Egypte slaven van de farao, maar met sterke hand heeft de HEER ons uit Egypte bevrijd... en ons deze geboden gegeven, opdat het ons goed zou gaan in het land dat God ons beloofd heeft." (Deut. 6, 20-24)

Denk ook aan Psalm 78:

Wij hebben het gehoord, wij weten het,
onze ouders hebben het ons verteld.
Wij willen het onze kinderen niet
onthouden,
wij zullen het aan het komend geslacht
vertellen,

van de roemrijke, krachtige daden van de
HEER,
van de wonderen die Hij heeft gedaan.
(Psalm 78: 3-4).

Deze interpretatie van het vijfde woord kwamen we ook tegen in het lied van Wim van der Zee over de Tien Geboden, dat we zongen op die mooie dubbelmelodie van Frits Mehrrens:

Hoor ook naar de verhalen
van wie zijn voorgegaan:
want God, de God van gisteren
is met ons doorgegaan. (Lied 311)

Dit eren van de ouders in de zin van: serieus nemen wat ouders aan geloof overdragen, maar er op jouw manier mee verder gaan, vormt de achtergrond van het verhaal van de 12-jarige Jezus in de tempel. De vermelding van zijn leeftijd is van belang in het verhaal. Met twaalf jaar is in het jodendom een jongen in religieus opzicht volwassen. Denk aan de rituelen van Bar Mitswa.

Al in het begin van het verhaal is duidelijk geworden, dat Jezus het niet van een vreemde heeft: zijn verknoctheid aan de tempel in Jeruzalem. Zijn ouders zijn hem daarin voorgegaan, in hun toewijding aan God. Jaarlijks maakten ze met pesach een pelgrimstocht naar Jeruzalem. Wanneer het reisgezelschap weer naar huis gaat, blijft Jezus in Jeruzalem achter, zonder dat zijn ouders het weten. Onderweg missen ze hun zoon. Ze keren spoorlags terug en pas na drie dagen zoeken (ook zo'n veelbetekenend getal) vinden ze hem, in de tempel, te midden van de leraren naar wie hij luistert en aan wie hij vragen stelt.

'Kind, wat heb je ons aangedaan!' roept Maria. Iedereen die wel eens een kind is kwijtgeraakt, weet hoe zij zich voelt: opgelucht en boos tegelijk. 'Je vader en ik hebben met angst in het hart naar je gezocht.' Het antwoord van Jezus komt best wel bruusk over - puberaal zou ik haast zeggen. 'Waarom hebben jullie mij gezocht? Wist je niet, dat ik zijn moet in wat van mijn Vader is (zo klinkt zijn antwoord in de Naardense Bijbel). De NBV heeft: 'Wist u niet, dat ik in het huis van mijn Vader moest zijn?' Het zou ook zo vertaald kunnen worden: 'Wist u niet dat ik bij hen die mijn Vader toebehoren moet zijn?' (ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου, d.w.z. onder de leraren en bijbelonderzoekers). Met zijn antwoord geeft Jezus aan, dat hij begonnen is zich los te maken van zijn ouders en aansluiting zoekt bij een nieuwe groep, zij die zijn Vader toebehoren. Jezus eert zijn ouders door verder te gaan in de richting die zij hem hebben gewezen. Maar hij moet dan wel zijn eigen spoor gaan trekken, hij moet het op zijn manier gaan doen. En dat is een manier, die zijn ouders niet altijd kunnen volgen.

Tijdens zijn openbare optreden zal Jezus meerdere malen afwijzend reageren op vragen van zijn moeder (we krijgen de indruk dat Jozef dan niet meer leeft) en van zijn broers en zussen. Zo vertelt Lucas, dat Jezus' moeder en zijn broers naar Jezus toekomen, maar hem niet kunnen bereiken, omdat er een enorme menigte om Jezus heen staat. Er wordt tegen Jezus gezegd: 'Buiten staan je moeder en broers en willen je zien.' Jezus antwoordt dan: 'Mijn moeder en broers en zussen, dat zijn zij, die het woord van God horen en doen.' (Lukas 8, 19-21)

Maar als Jezus is gekruisigd, vertelt de evangelist Johannes, en hij zijn moeder bij het kruis ziet staan, dan wijst hij op zijn geliefde leerling en zegt: 'Vrouw, zie uw zoon.' En tot zijn leerling zegt hij: 'Zie: je moeder.' Een liefdevol en zorgzaam gebaar (Joh. 19, 25-27). Daarmee eert hij zijn moeder.

Je ouders eren is niet hetzelfde als hen klakkeloos

gehoorzamen. Dat wisten we ook al wel. Je ouders eren is niet: hen in alles imiteren. Ook niet: hen nooit verlaten.

Ouders eren betekent: gewicht toekennen aan de band tussen ouders en kinderen die er nu eenmaal is. Door op gepaste wijze verder te gaan met wat je ouders jou hebben gegeven. Dat kan een vorm van teruggeven zijn. Liefde en zorg die jij ontvangen hebt op jouw beurt aan je ouders geven. Heel vaak zal het een indirecte vorm van teruggeven zijn. Bijvoorbeeld wanneer je ouders niet meer leven. Of wanneer je hen niet hebt gekend. Of wanneer er anderen zijn die jou meer nodig hebben dan je ouders. Dan eer je je ouders door je voor ánderen in te zetten of door een bijdrage te leveren in de maatschappij.

Zo zijn er ontelbare vormen van eren. Meer nog dan er mensen zijn.

Amen

Figuur 1: Jezus in de tempel, St. Paul's Evangelical Lutheran church Newark, Ohio